

GÜNDÜZ ORUC OĞLU HACIYEV
AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya
Institutunun dissertantı
mr_deuch@mail.ru

KÜRƏKBASAR ƏRAZISİNDƏ METALIŞLƏMƏ SƏNƏTİ (ARXEOLÖJİ MATERİALLAR ƏSASINDA)

Açar sözlər: metal, zərgərlik, qılınc

Ключевые слова: металл, ювелирное дело, меч

Key words: metal, jeweler's art, sword

Kürəkbasar bölgəsinin İlk orta əsr sosial-iqtisadi həyatında metalışləmə sənəti xüsusi rol oynamışdır. Bu dövrün feodal cəmiyyətində iqtisadi, ictimai həyatında təkamül üçün hərəkətverici qüvvə idi. Bu dövrdə ictimai həyatın və təsərrüfatın elə bir sahəsi yox idi ki, metalsız keçinə bilsin. Yalnız arxeoloji və etnoqrafik materialların qarşılıqlı öyrənilməsi nəticəsində ilk orta əsr əhalisinin məişət və təsərrüfat həyatında dəmirin oynadığı rolu müəyyən qədər işıqlandırmaq olar (1, 155-156).

Kürəkbasarın İlk orta əsr mədəni təbəqələrində aparılmış arxeoloji qazıntı işləri nəticəsində dəmirçilik sənəti ilə əlaqədar qiymətli materiallar, istehsal çıxarları, dəmirçi emalatxanaları, ərintilər və kürə qalıqları aşkar edilmişdir. Aşkar olunmuş emalatxana, kürə qalıqları və digər arxeoloji materiallar dövrələşdirmə üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Dəmirçi kürələri və dəmirçixanaya aid digər qurğular emalatxanalarda yerləşdirilirdi. Kürəkbasar ərazisindən aşkar edilmiş dəmirçi emalatxanasının qalıqından dəzgah, kürə və körüklərdən üfürülən havanı kürəyə ötürmək üçün saxsı boru aşkar edilmişdir. Aşkar edilmiş dəmirçi kürələri müxtəlif formada olurdu. Kürələr daha çox düzbucaqlı və kvadrat formaya malik olurdular. Tapılmış kürələrin uzunluğu təxminən 1,7-2 metr, eni isə 0,80-1,5 metr olurdu. Onlar əsasən bişmiş kərpicdən inşa edilmiş və gil təbəqəsi ilə hər iki tərəfdən suvanmışdır. Onların kiçik ölçüləri bir-birinə çox yaxındır. Arxeoloji qazıntılar zamanı aşkar edilmiş kürələrin aşağı hissəsində kömür qalıqları və dəmir ərintiləri tapılmışdır. Etnoqrafik məlumatlara görə, müasir dəmirçilər kürələrin kiçik ölçülü olmasını yüksək temperaturun alınmasını asanlaşdırmaq məqsədini daşdığını söyləyirlər.

Arxeoloji qazıntılar zamanı Kürəkbasar ərazisindən dəmirçilik sənətinə aid müxtəlif məmulatlar aşkar olunmuşdur. Onların içərisində etnoqrafik məlumatlara görə, çəkiclər, dəmirçi maşaları, iskenə, dəmirkəsən, güzlər, deşikəçən, baltalar, dəhrələr, yivələr, kəlbətin-maşa, əkinçilikdə istifadə olunan əmək alətləri - biçin alətləri, gavahınlar, bağ və bostan alətləri, toxalar, ərsinlər, kərəntilər və s. daha əhəmiyyətli hesab olunurlar.

Tədqiqatlar zamanı aşkara çıxarılmış zindanlar düzbucaqlı və kvadrat formada olmuşlar. Arxeoloji qazıntılar zamanı İlk orta əsrlərə aid təbəqələrdən formasına və çəkisinə görə müxtəlif tipli güzlər və çəkiclər aşkar olunmuşdur. Güz və çəkiclər yalnız öz zərbə səthlərinə görə bir-birindən fərqlənirlər. Onların bir qismi hər iki tərəfdən kvadrat formalıdır. Digər tip güz və çəkiclər zərbə səthi dairəvi olanlardır. Zərbə səthi düzbucaqlı formaya malik çəkil və güzlərə də təsadüf edilmişdir. Aşkar olunmuş dəmirçi maşaları isti və soyuq dəmiri tutmaq, kürəyə yığmaq və buradan çıxartmaq məqsədilə istifadə edilmişdir. Onlar işçi hissələrinin formalarına görə müxtəlif olmuşlar.

Aşkar edilmiş iskenələr yastı, metalı kəsmək üçün işlədilən alət olub, bəziləri kiçik, digərləri isə nisbətən iri ölçülüdür. Onların bəziləri dördbucaq formalıdır. İskənələrin zərbələrə

məruz qalmış yuxarı hissəsi deformasiyaya uğramışdır. Dairəvi formaya malik olanlara da rast gəlmək mümkündür. İstifadə edilmiş iskanələrin təkrar zərbə vurulan hissəsi kənarlara öyilərək ovalvari forma əmələ gətirmişdir. Aşkar olunmuş dəmirkəsənlərin işçi hissəsi yalnız xarici görünüşünə görə bir-birindən fərqlənir. İşçi hissədə ağzı bir qayda olaraq düzdür.

Arxeoloji qazıntılar zamanı tapılmış alətlər içərisində deşikaçan alətlər də vardır. Bu alətlərdən dəmir əşya və məmulatların üzərində müxtəlif ölçülü deşik açmaq üçün istifadə edilmişdir. Zərbə vurulan hissələri dairəvi şəkildədir. Başqa tip deşikaçanların zərbə vurulan hissəsi düzbucaqlı formalıdır. Kvadrat şəkildə olan, lakin öz əvvəlki formasını zərbələrin təzyiqi ilə itirən nümunələrə də təsadüf edilmişdir.

Arxeoloji qazıntılar zamanı dəmir alətlər içərisində aşkar olunmuş yivələr soyuq metalın işlənməsində mühüm rol oynayan alətlərdən biri olmuşdur. Yivələr iki əsas hissədən: işçi və saplaqdan ibarətdir. Onlar öz formalarına görə iki hissəyə ayrılır: 1) İşçi hissəsi düzbucaqlı olanlar; 2) İşçi hissəsi üçbucaq formalı olanlar. Yivələrin işçi hissəsi bir qayda olaraq sona doğru yığılır. Bu cəhət müasir yivələrdə də izlənilir.

Dəmir alətləri içərisində mismarçıxaranlar, baltalar, çəkiclər və dəhrələr xüsusi əhəmiyyətə malik olmuşdur. Arxeoloji qazıntılar zamanı III - VIII əsrlərə aid xeyli miqdarda bu cür alətlər aşkar olunmuşdur. Kəlbətinlərin işçi hissəsi qövsvari şəkildə formalaşdırılmışdır. Sonluqları bir nöqtədən şaxələnərək bucaq əmələ gətirir.

Çəkiclərin zərbə hissəsi düzbucaqlı və kvadrat formalıdır. Onların əks tərəfi isə iti və şaxələnən bucaq şəklindədir.

Dəhrələr dülgər və nəccarlar tərəfindən istifadə edilmişdir. Aşkar olunmuş dəhrələrin tiyələrinin eni 12-17 sm, uzunluğu 30-38 sm-dir. Dəhrələrin dəstəkləri də vardır.

Məişət və təsərrüfatda geniş istifadə edilmiş baltalar eynitipli olmuşdur. Baltaların bəzilərində işçi hissə bir tərəfdən ağac sapa doğru tədricən yığılır, nəticədə baltalar bucaqvari forma alırlar. Gövdələri bir tərəfdən kəsmək və doğramaq üçün itilənmişdir. Əks tərəfdən ağac sap keçirmək üçün deşik açılmışdır.

İlk orta əsrlər dövrünə aid təbəqələrdən aşkar olunmuş dəmir alətlər içərisində əkinçilikdə istifadə olunan əmək alətlərini üç hissəyə bölmək olar: 1) Şum alətləri; 2) Biçin alətləri; 3) Bağ-bostan alətləri.

Arxeoloji qazıntılar nəticəsində şum alətləri olan xış və gavahınlar aşkar olunmuşdur. Gavahınlar iki hissədən ibarətdir. İşçi hissəsi tədricən daralaraq iti uclu sonluqla qurtarır. Gavahınlar bütövlükdə ayaqqabı formasını xatırladır. Tədricən genişlənən hissəsi ona keçirilmiş ağac üzərinə qatlanaraq gavahını möhkəm saxlamağa imkan vermişdir.

Arxeoloji qazıntılar zamanı belə bənzəyən gavahınlar da aşkar edilmişdir. Lakin bunlar çox az miqdardadır.

Dəmir alətlər içərisində ərsinlər də tapılmışdır. Çörək bişirilməsində, xəmindən kündələrin kəsilməsində və bişmiş çörəyin təndirdən çıxarılması və onun təmizlənməsində geniş istifadə edilmiş ərsinlər yarım bütöv şəkildə aşkara çıxarılmışdır. Ərsinlər üç əsas hissədən ibarətdir: 1) İşçi hissə; 2) Qol; 3) Əyri şiş uclu sonluq.

İşçi hissələrinin formalarına görə ərsinləri iki tipə ayırmaq olar. Birinci tipə əsas işçi hissəsi ellipsvari şəkildə formalaşdırılmış ərsinlər daxildir.

İkinci tipə işçi hissəsi dairəvi formalı ərsinlər aiddir. Bu tip ərsinlərin qulp hissəsi həm də köməkçi işləri yerinə yetirmək üçün qarmaqvari şəkildə formalaşdırılmışdır. Bəzilərinə isə işçi hissə qolun bir tərəfinə birləşdirilmişdir.

Aşkar olunmuş toxalar formaca oxşardır. Onların işçi hissəsi enli olub, sap keçirilən tərəfə doğru daralır. Bir qədər yuxarıda sap keçirilmək üçün deşik açılmışdır. Toxaların bəzilərinin ağız hissəsi hündür və enli olmuşdur (2, 34-67).

Tarix və onun problemləri, № 2 2012

Kürəkbasarın yaşayış yerlərinin İlk Orta əsr təbəqəsindən əldə edilən metal əşyalar əsasən qırıqlardan ibarətdir. Odur ki, onların hansı məqsədə xidmət etdiyini müəyyənləşdirmək xeyli çətinlik törədir.

Dəmirdən hazırlanmış umbon-çənberlər diqqəti cəlb edir. Onların analoji nümunəsi Nadirkənddə dağıdılmış kurqandan tapılmış tunc lövhədən hazırlanmışdır. Onlarda qayısa bərkitmək üçün ilgək var.

Arxeoloji qazıntılar zamanı Bəyimsarov kurqanından tapılmış tunc lövhədən hazırlanmış uzunluğu 20-25k sm, diametri 1-1,8 sm borular və səthi dalğalı olan orijinal quruluşlu umbonlar isə at skeletləri yanında tapılmışdır. Umbonlar boruların kənarında yerləşmişdir. Bu tip materiallara analogiya tapılmadığı üçün onların vəzifəsi haqqında dəqiq məlumat verilməmişdir. Həmin əşyaların at skeletləri yanında tapılmasını nəzərə alaraq onların qalxanların mərkəzi hissəsi olmasını söyləmək olar. Tikinti və təsərrüfat işlərində istifadə olunan əmək alətlərinin özləri də bir-birindən xeyli fərqlənirlər. Qazıntılar zamanı Kürəkbasar ərazisindən dəryaz, oraq və s. əmək alətləri qalıqları tapılmışdır.

Məişətdə işlədilən əşyalar içərisində müxtəlif ölçülü bıçaqlar xüsusilə maraqlıdır. Onlardan dərzilik, pineçilik və s. kimi peşələrdə geniş istifadə olunmuşdur.

Kürəkbasar ərazisində qədim zamanlardan mövcud olan dəmirçilik sənəti əsrlər keçdikcə müxtəlif texniki təkmilləşdirmələr yolu ilə yeni-yeni müvəffəqiyyətlər qazanmışdır. Dəmirçi sənətkarların təcrübəsi nəsillərdən-nəsillərə keçərək uzun əsrlər davam etdirilmişdir.

Dəmir materiallar üzərində aparılan tədqiqatlar və etnoqrafik müşahidələr göstərir ki, ərazidə orta əsrlərin metalışləmə texnologiyası ilə müasir metalışləmə sənətkarlığı arasında xeyli yaxınlıq vardır.

Kürəkbasarda aparılan arxeoloji qazıntı işləri zamanı tapılan dəmir əşyalar içərisində silahlar da vardır. Onların içərisində niz əvə cidalar, ox ucluğu, bıçaq, təbəzin, yaba və s. daha çoxdur.

Nizə və cidalar. Əsasən dəfinə yarpaq şəklindədir. Onların sap geydirilən hissəsi iki formada - küplü və tiyəli hazırlanırdı. Ölçüləri müxtəlifdir.

Şətəl şəhər yerindən əldə edilən nizə ucluqlarından ikisi konusvari formada olub, birinin uzunluğu 25 sm, o birisi isə 22 sm-dir. Digəri isə yarpaqvari formada olub, uzunluğu 18 sm-dir. Birinci qrup nizələrin yalnız sulğuncunun, ikincilərdə isə həm sulğuncunun, həm də gövdənin en kəsiyi dairəvi formadadır.

Kürəkbasarda tapılmış silahlar içərisində en kəsiyi oval və rombvari formada olan ox ucluqları əksəriyyət təşkil edir. Onların çoxu ikiqanadlı olub, tökmə üsulu ilə hazırlanıb, ucu yumru və s. formadadır. Həmin silahların kütləvi istehsalı ilə əlaqədar onlar tökmə üsulu ilə hazırlanırdılar. Bu tip ox ucluqlarının tunc nümunələri Borsunlu kurqanından aşkar olunmuşdur. Relyef təsvirinin birində isə yaydan ox atan döyüşçü təsviri həkk edilmişdir.

Kurqanlardan tapılmış ox ucluqları qədim skif abidələrindən tapılmış ox ucluqları ilə eyniyyət təşkil edir. Sak çarlığının mərkəzi olan Sakasenanın Gəncə vilayətinin ərazisində, yerləşdiyini, arxeoloji ədəbiyyatda sakların skiflər kimi qeyd olunduğunu nəzərə alsaq, eyni zamanda kurqanlarda skiflərə aid maddi-mədəniyyət nümunələrinin tapılması ərazinin qədim insan məskəni olduğunu bir daha sübut edir.

Nal və mıxlar. Kürəkbasarda aparılan qazıntı işləri zamanı bir neçə ədəd nal və mıx da əldə edilmişdir.

Formalarından asılı olaraq nallardan tək və cütdırnaqlı heyvanları nallamaq üçün istifadə edilmişdir. Birinci tip heyvanlar üçün nəzərdə tutulmuş nallar dairəvi, bəzən aypara, digərləri isə yarımdayirəvi şəkillidir. Belə nallar Bərdə, Şətəl, Beyləqan, Şamaxı, Qəbələ, Gəncə Şəmkir və digər qazıntılarda üzə çıxarılmışdır.

I Kürəkçay qalası materialları içərisində zəncir parçalarına, çətirli metal mıxlara da rast gəlinmişdir. Metal mıxlar sınıq vəziyyətdədirlər. Bu mıxların bəzilərinin çətiri çox enlidir.

Mıxlar əsasən birçixıntılı olub, baş hissəsi dairəvi formadadır. Bir-birindən ölçülərinə görə fərqlənirlər. Onların hamısının uc hissəsi nazikdir ki, bu da onun ağac və ya taxtaya geydirilməsini asanlaşdırır. İri mıxların uzunluğu 18 sm-dən 22 sm-ə qədərdir. Kiçik mıxlar isə 5-8 sm-dir. Formasına görə mıxlardan tikinti və təsərrüfat işlərində istifadə edilmişdir.

Bıçaqlar. Ərazidə aparılan arxeoloji qazıntı işləri zamanı bir neçə ədəd bıçaq də əldə olunmuşdur. Bu bıçaqların tiyələri hər iki tərəfdən uca doğru nisbətən sivriləşir. Tədqiqatçı F.İbrahimov bu cür bıçaqların üç müxtəlif növləri olduğunu qeyd edir. Xəncərə bənzəyən bu bıçaqlar torpaqda çox qaldığından xeyli paslanmışdır. Onların uzunluğu 44 sm, qulpu 15 sm, tiyəsi 32 sm olub, 2 m dərinlikdən tapılmışdır.

Misgərlik. Kürəkbasarda aparılan arxeoloji qazıntı işləri zamanı metalışləmənin əsas sahələrindən olan misgərlik sənətkarlığına dair bəzi tapıntılar əldə edilmişdir. Bu dövrdə həm misdən qablar düzəldilir, həm də köhnələri bərpa olunur və qalaylanırmış.

Orta əsrin misgərlik məhsulları əmək alətləri, məişət əşyaları və bəzək şeylərindən ibarətdir. Əmək alətləri içərisində biz, iynə, bəzək əşyaları içərisində üzük, məişət əşyaları içərisində qab-qacaq, qazan, qulp, digər əşyalardan zınqrovlar və s. vardır. Zınqrovlar ev heyvanlarının boynuna bağlanır və onun harada olduğunu bildirirdi. Məsələn, at və mal-qara boynuna bağlanmış zınqrovlar isə itmiş heyvanların tapılması işini asanlaşdırır, dəvə boynundakı zınqrov isə karvanın hərəkətinə istiqamət verirdi. Bəzək əşyaları içərisində mis qolbaqlar daha çoxdur.

Aşkar tolanmış əşyalar içərisində biri ucları bitişməyən tunc çubuqdan burma yolu ilə düzəldilmiş qolbaqlar da var. Tuncdan hazırlanmış səthi naxışlı, relyefli, dördkünc çərçivə içərisinə salınmış lövhələr görünür, dövrün bəzəkləri sırasına daxil olmuşdur. Ağac parçalarının bəzilərinin səthində belə lövhə izlərinin qalması da bunu sübut edir. Böyük Borsunlu kurqanında da bu tip lövhələr tapılmışdır. Mis bilərziklər bir neçə formada - döymə, bəndetmə, lehimləmə, zərbətmə, tökmə və s. geniş texnoloji üsullardan istifadə edilərək hazırlanmışdır.

Bizlər. Dəstəkli formada olan bizlər sadə üsulla düzəldilmişdir. Uzunluğu 6,8-7 sm-dir. Ucu sivri şəkildədir. Bizin ümumi quruluşu ondan əsasən qalın materiallardan papaq, paltar, ayaqqabı və s. hazırlamaq üçün istifadə olunduğunu göstərir. Belə alətlər Beyləqan, Bərdə, Qəbələ, Şamaxı, Şəmkir, Gəncə və Mingəçevirdə aparılan qazıntılardan da əldə edilmişdir.

Kürəkbasar ərazisində aparılan arxeoloji qazıntı işləri zamanı (Şətəl şəhər yeri II qazıntı sahəsi, I Kərpicli yaşayış yeri, I qazıntı sahəsi və s.) öz formasına görə ərazidən tapılmış gil qazanlara oxşar metal qazan hissəsi də aşkar edilmişdir.

Zinət əşyaları. Ərazidə İlk Orta əsr yaşayış məskənlərinin çoxluğu, yaxınlıqda, məsələn, Todan və Aşağı Ağcakənddə əqiq, Kəlbəcərdə qızıl, Daşkəsən və Gədəbəydə mis və s. yataqlarının olması zərgərlik sənətinin inkişafına şərait yaratmışdır. Zinət əşyalarının hazırlanması üçün həm də daşdan, keramikadan, sümükdən, şüşədən, pastadan istifadə edilmiş, nəfis sənət nümunələri hazırlanmışdır.

Kürəkbasar ərazisində aparılan geniş arxeoloji tədqiqat işləri zamanı külli miqdarda zərgərlik məmulatı ilə yanaşı, onun istehsalı zamanı istifadə edilmiş müxtəlif sənətkarlıq istehsal alətləri, istehsalat ocaqları və bir də müxtəlif nümunələrin hazırlanmasında istifadə edilmiş qəliblərə təsadüf edilmişdir.

Aparılan arxeoloji qazıntı işləri zamanı burada ilk orta əsrlər dövrünə aid misdən hazırlanmış xeyli miqdarda bəzək əşyaları tapılmışdır.

Zinət əşyaları içərisində üzüklər, sırğalar, sinə bəzəkləri, qolbaqlar, boyunbağlar

müxtəlif formalı muncuqlar, rəngli daşdan olan şəxsi möhür, sümük zərlər, xırda oyuncaqlar, daraqlar və s. üstünlük təşkil edir. Zinət əşyaları ərazinin keçmiş sakinlərinin xoş günlərdə, unudulmaz məqamlarda bəzənmək, geyinmək mədəniyyətlərinin yüksək olduğunu göstərir.

İbn Həvqəl X əsrdə Azərbaycanda əlvan metal və ağ gildən yüksək sənətkarlıqla məcməi, kasa və dolçalar hazırlanmasında qiymətli metallardan istifadə olunduğunu göstərmişdir (3, 90-95). Tapılan məmulatlar içərisində bilərziklər, asmalar, üzüklər, sancaqlar üstünlük təşkil edir. Bilərziklər bir neçə qrupa bölünür.

Bəzək əşyaları içərisində üzüklər və sırğalar da vardır. Sırğalar əsasən dairəvi formadadırlar. Mis məftildən hazırlanmış bu sırğalar ya asmalı, ya da sadə halqa formalı olurlar. Asmaların formalarından məlum olur ki, onlar boyunbağı ilə birlikdə işlənmiş, əsasən misdən döymə və tökmə üsulu ilə hazırlanmışdır. Asmaların içərisi boş olduğu üçün çox yüngüldür. Bəzilərinin kənarları diliklənmiş, üstləri naxışlanmışdır. Asmaq üçün yuxarı tərəflərində kiçik deşiyi olur (4, 156-166; 5, 223-246).

Həm arxeoloji tədqiqatlar, həm də yazılı mənbələrdən və tədqiqat işlərindən məlum olur ki, hələ orta əsrlərdə Kürəkbasarda metalışləmə sənətkarlığı xeyli inkişaf etmiş və onun nərbəndlik, nəqqaşlıq və s. kimi sahələri də olmuşdur (6, 121-122).

Yazılı mənbələr, arxeoloji materiallar, əsasən də müəllif tərəfindən aparılan tədqiqatlar göstərir ki, Kürəkbasar ərazisində bəzək əşyaları istehsal edən zərgərlik qədim dövrdən başlayaraq, ilk orta əsrlər və orta əsrlər dövründə mühüm sənət sahələrindən biri olmuş, ərazi sakinlərinin tələbatına uyğun olaraq məmulatlar istehsal edilmişdir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYATIN SİYAHISI:

1. Raqimova M.N., Aşurov S.T. *Novie materialy iz Naxçıvana po metalloobrabotke / Qafqazın Arxeologiyası, Etnologiyası, Folkloru*, Bakı, 2005, s. 155-156
2. İbrahimov F.Ə. *Azərbaycanın Orta əsr şəhərlərində metalışləmə sənəti*, Bakı, 1988, 174 s.
3. İbn Xaukal *Kniqa putey i ularstv.* (Per. N.A.Karaulova), SMOMPK, XXXVIII vıpusk, Moskva, 1908, s. 78-128
4. Aşurbeyli S.B. *Remesla i torqovlə rannesrednevekovix qorodov Azerbaydjana. (Materialy po istorii Azerbaydjana)*, TMİA, Bakı, 1957, t. 2, s. 149-165
5. Nuriev A.B. *Remeslo Kavkazskoy Albanii*, Bakı, 2009, 433 s.
6. Mamedov A.M. *K voprosu o topoqrafii srednevekovix pamətnikov Karabaxa / Qafqazın Arx., Etn., Folkloru*, Bakı, 2005, s. 121-122

ГЮНДУЗ ОРУДЖ ОГЛЫ ГАДЖЫЕВ

Диссертант Институт Археологии

и Этнографии НАНА

mr_deuch@mail.ru

Металообработка на территории Куракбасара (на основе археологических материалов)

Статья посвящена металообработке на территории Куракбасара в период раннего средневековья. Автор даёт значительные сведения о металообработке Куракбасара и классифицирует археологический материал. В раннем средневековье основными отраслями металообработки были- кузнечное ремесло, медное ремесло, оружейное дело и ювелирное искусство. Результаты археологических исследований показывают, что в этой территории металообработка развивалась.

GUNDUZ ORUJ OĞHLU HAJIYEV
*The candidate for a degree of the Institute of
Archaeology and Ethnography of NASA*
mr_deuch@mail.ru

**The metal-work art in the territory of Kurekbasar
(on the basis of archaeological materials)**

The article is dedicated to the metal-work in the territory of Kurekbasar in the early middle ages. Author gives significant information about the metal-work of Kurekbasar and classifies the archaeological materials. The professions of a blacksmith, copper smith, gunsmith, jeweller's art were the main parts of the metal-work here in the early middle ages. The results of the archaeological researches prove that the metal-work art has developed in this territory.

Rəyçilər: t.e.d. A.M.Məmmədov, t.e.d. Q.S.İsmaylov

AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun İlk orta əsrlər arxeologiyası şöbəsinin 26 dekabr 2011-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №12)